

NEŠTÚROVSKÝ ŠTÚROVEC

Samuel Dobroslav Štefanovič

I. časť

O niekoľko dní uplynie 110 rokov od smrti tohto nášho rodáka, príslušníka štúrovskej generácie, ktorý sa zúčastnil takmer všetkých významných udalostí tej doby, no vďaka svojej prudkej, neústupčivej povahe a radikálnym názorom, sa ľudsky i názorovo rozišiel s hlavnými predstaviteľmi svojej generácie i s nasledujúcimi generáciami slovenského národného hnutia a nakoniec zostal nepochopený, opustený a takmer zabudnutý.

Neradosné detstvo

Samuel Štefanovič sa narodil 19. augusta 1822 v chudobnej, ale veľmi pobožnej rodine banskobystričského čižmárskeho majstra Jána Štefanoviča a jeho tretej manželky Anny Drobovej, ktorá pochádzala zo schudobneného bystrického zemianskeho rodu a pracovala ako kuchárka u zámožného bystrického meštana. V rodine už vyrastali jeho štyria starší súrodenci (dve sestry a dvaja bratia) a o niekoľko rokov pribudla ešte jedna sestra, ktorá však, podobne ako ďalších sedem detí Jána Štefanoviča, zomrela veľmi skoro.

Banská Bystrica v polovici XIX. storočia

V necelých šiestich rokoch prišiel Štefanovič o otca, po ktorom zostali zväčša len dlhy a rodina sa dostala do ešte väčšej hmotnej núdze. Napriek tomu sa matka snažila poskytnúť Samuelovi čo najlepšie vzdelanie, a aby mu mohla platiť školy, privyrábala si pečením a predajom chleba.

Spočiatku nič nenasvedčovalo tomu, že z malého Samuela vyrastie zaniatený slovenský národovec. V rokoch 1829 – 1836 navštevoval ľudovú školu a nižšie gymnázium vo svojom rodisku.

Prostredie vtedajšej Bystrice bolo z

národno-kultúrneho hľadiska viac maďarské ako slovenské a tomu zodpovedala aj výučba na týchto školách. Ani rodinné prostredie nebolo v tejto oblasti veľmi podnetné, pretože v nej bol dôraz viacej kladený na výchovu v duchu náboženskom, ako národnom – od 8-ho do 14-ho roku napríklad musel každú nedeľu i sviatok odrecitovať naspamäť príležitostný text z evanjelia, inak nedostal obed. Nasledujúci pobyt na gymnáziu v Gemeri, kam si od roku 1837 podľa vtedajších zvyklostí odišiel vylepšiť maďarčinu, v ňom zvyšky slovenskosti zatlačil ešte viac do kúta jeho mladej duše. To sa však malo čoskoro zmeniť.

Peripetie študentských liet – Banská Štiavnica a Bratislava – 1839 - 1844

V školskom roku 1839/40 prišiel na Evanjelické lýceum do Banskej Štiavnice, do úplne iného prostredia, aké poznal dovtedy. Niežeby tu nebolo dosť Maďarov a maďarónov (krátko pred Štefanovičovým príchodom tu študoval aj maďarský básnik Sándor Petöfi, vl. menom Alexander Petrovič), panoval tu však čulý študentský ruch, do ktorého sa nemalou mierou pod vedením národne uvedomelých profesorov a vzdelancov, najmä Daniela Licharda, Jána Seberíniho či Pavla Ollíka, zapájali aj slovenskí študenti.

V tomto prostredí začala dostávať maďarónska výchova prvé trhliny a slovenské povedomie sa postupne vyťahovalo na vrchnejšie poschodia Štefanovičovho vedomia. Ešte nemalo ucelený obsah, ale doviedlo Samuelovu osobnosť na rázcestie. Výsledkom tohto dočasného rozdvojenia bolo, že sa zapísal aj do maďarského, aj do slovenského študentského spolku. To, že sa napokon vydal „slovenskou“ cestou a angažoval sa už len v slovenskom spolku, spôsobilo niekoľko okolností, predovšetkým jeho

pôvod a vrozený cit pre spravodlivosť a demokraciu. Mladíkovi z biednych pomerov boli bližší slovenskí študenti, napospol z rovnako chudobných rodín, ako hlučná a bujará spoločnosť maďarskej a maďarónskej mládeže z bohatých vrstiev. Na napäté struny jeho citu pre spravodlivosť k tomu výrazne brnkali zjavné krivdy, ktoré na Slovákoch páchala nielen maďarská mládež, ale aj maďarónsky zameraní profesori, napr. Štefan Boleman. A dve udalosti, týmito okolnosťami výrazne ovplyvnené, nadobro pretrhli Štefanovičove styky s maďarským študentstvom.

Prvým bol spor na majálese na konci prvého školského roku, kde Maďari nedovolili slovenským študentom spievať slovenské piesne. Vznikla z toho bitka, v ktorej sa Štefanovič zastal Slovákov. To mu Maďari nedokázali odpustiť a ešte aj po čase ho na prechádzke napádali kyjakmi a kameňmi.

Daniel Lichard

Druhý prípad sa stal raz počas vyučovania, keď na hodine dejepisu supľujúci profesor Sztehlo (kaplán Jána Seberíniho) rozprával známu maďarskú fámu o tom, že kedysi Svätopluk predal krajinu Maďarom za bieleho koňa. Štefanovič sa postavil a na celú triedu prehlásil:

„Pán kaplán, v dejepisnej hodine ide o historickú skutočnosť a pravdu, ale nie o bájky a urážlivé posmechy, ako je i táto hlúposť o bielom koňovi. Prosím držať sa historickej pravdy! Ja nijaké posmechy a utrhačstvo poslúchať nebudem, preto odchádzam z triedy!“

Nato odišiel a s ním takmer polovica triedy.

Za túto opovážlivosť mu hrozilo vyhodenie zo školy, avšak mocná záštita profesorov Licharda a Šuhajdu a príchod nového profesora ho zachránili a celá aféra sa utúlala. Sám neskôr napísal:

„Nie teda výchova a autorita rodičovská a učiteľská, ale drzosť maďarská a môj vlastný rozsudok uviedli ma do tábora slovenského.“

Ev. lýceum v Banskej Štiavnici

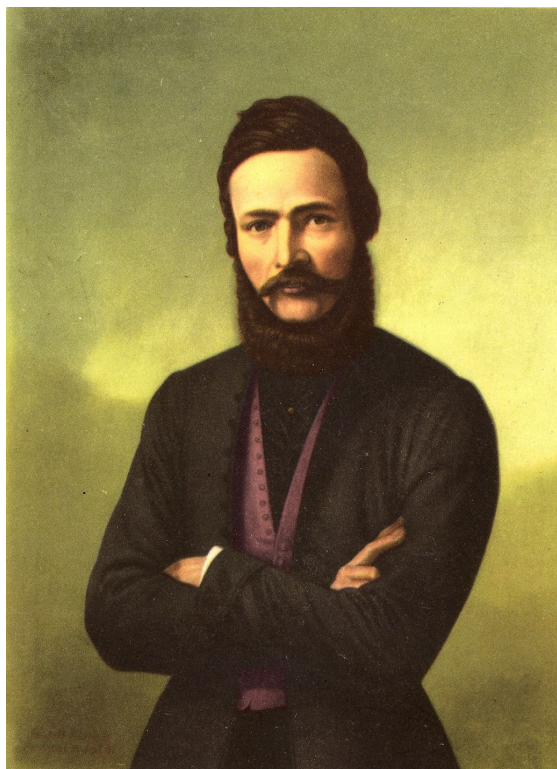
Obidve udalosti poukazujú na výraznú črtu Štefanovičovej povahy, ktorá ho charakterizovala až do konca života – odhodlanie hovoriť a brániť svoje názory a svoju pravdu proti každému a za každých okolností, bez ohľadu na možné následky. A taktiež na to, že národné povedomie u neho nebolo vrodenu danosťou ani naučenou dogmou, ale produktom rozumovej úvahy a tak k nemu pristupoval aj v budúcnosti.

S týmto mentálnym nastavením prešiel v roku 1841 študovať na Evanjelické lýceum v Bratislave, kde sa pridal k družine Štúrových žiakov. Avšak keďže nepatril k ľuďom, ktorí by s novým prostredím zrastali automaticky a bez premýšľania by prijímali authority, jeho vzťah so Štúrom už od počiatku nabral zložitejšie kontúry.

Štúr – ako písal Hurban - **„navykol si obdivovaným a na rukách noseným byť“** a s neľúbosťou niesol, že Štiavničania **„boli najhrdejší a najnepristupnejší“** a že **„akoby sa rotiť začali k opozícii proti Štúrovi“**. A tak sa dostal Štefanovič už krátko po svojom príchode so Štúrom do prvého konfliktu. Štúr ho verejne obvinil, že napísal do Štiavnice hanlivý list o ňom (Štúrovi) a bratislavskom ústave a označil ho za zradcu. Neskôr sa ukázalo, že list nepísal Štefanovič, ale istý pomaďarčený farár. Štúr sa však neospravedlnil a Štefanovič až do smrti ťažko niesol, že ho Štúr, bez vyšetrovania a možnosti obhájiť sa, označil za škodcu národnej veci.

Napriek tejto zlej skúsenosti, v časoch kritických pre Štúra – keď ho konvent odstránil z česko-slovenskej katedry na lýceu – uplatnil svoj cit pre spravodlivosť a (aj keď s počiatočnými výhradami) pridal sa k najradikálnejšej časti študentov a rozhodol sa na protest proti Štúrovmu prepusteniu odísť z lýcea. Nebol by to však on, keby išiel z davom. Na rozdiel od väčšiny neodišiel už v marci 1844 a nezamieril na lýceum do Levoče, ale z Bratislavy odišiel až na konci školského roka.

Podľa vlastných spomienok od nového školského roka pokračoval v štúdiu teológie na univerzite v Halle, čo ale nie je úplne doložené a ak by to aj bola pravda, určite štúdium nedokončil a kňazom sa nikdy nestal.

Ľudovít Štúr

Prvý dobrovoľnícky kapitán

Po štúdiách krátko pôsobil ako vychovávateľ v Záriečí, zapojil sa do činnosti spolku Tatrín a od septembra 1847 učil na nižšom gymnáziu v Banskej Bystrici a zároveň pôsobil ako notár vzdelávacieho spolku založeného Karolom Kuzmánym. To sa už ale blížila najslávnejšia kapitola jeho dlhého a rušného života.

V marci 1848 sa aktívne zúčastnil porád slovenských národovcov v Liptovskom Mikuláši, z ktorých vzišli známe Žiadosti slovenského národa. Tie sa potom pokúsil rozširovať v rodnej Banskej Bystrici, čo ho takmer stálo slobodu. Podarilo sa mu však utiecť a ukrýval sa vo včelíne blatníckeho ev. farára Mešu v Turci. Slovenskom sa zatiaľ šírili rôzne falošné správy rozširované neprajníkmi národného pohybu. Jednou z nich bola fáma, že Hurbana zabili na pražských barikádach.

Jozef Miloslav Hurban

Niektorých národovcov prítomných na blatnickej fare zachvátila malomyselnosť a presvedčenie, že bez Hurbanovho vedenia sa nebudú môcť na nič významné podujat'. Štefanovič neveril, že je Hurban mŕtvy, a keby aj, karhal malomyselnosť priateľov slovami:

„Čo je národ náš sklenica a Hurban klinec, na ktorom ona visí? Ak sa klinec zlomí a sklenica sa rozbije, či aj národ náš stratou Hurbana zahynúť musí? To je malodušnosť!“

Aby zistili, aká je pravda rozhodol sa Štefanovič, že odcestuje do Viedne. Tam zistil, že sú v plnom prúde prípravy na ozbrojené povstanie a už sa tam zišlo okolo 100 mladých slovenských dobrovoľníkov. Štúr s Hurbanom tam ale neboli, obaja odišli k južným Slovanom vyjednať podporu pre slovenské povstanie. Preto na juh zamieril aj Štefanovič. Počas niekoľkých stretnutí s kniežaťom Obrenovičom (ktorých sa zúčastnil aj Štefanovič) sa podarilo získať príspevok 60 tis. zlatých a poukaz na 900 pušiek. Zároveň sa ale objavili aj prvé kritické hlasy proti spôsobu, akým Štúr viedol prípravy povstania. Údajne,

podľa svojho zvyku, chcel všetko riadiť sám, pretože **„nevidel a neznal žiadnej vyššej vôle, žiadnej pravdivejšej a základnejšej myšlienky nad svoju.“** Asi neprekvapí, že jedným z hlavných kritikov bol Štefanovič. Jeho nespokojnosť sa vystupňovala po tom, ako z dôvodu Štúrovho oneskoreného návratu do Viedne prepadol poukaz na pušky a väčšina dobrovoľníkov, nemajúc prostriedky na obživu, odišla. Zároveň zistil, že neďaleko slovenskej náborovej kancelárie prebieha verejné najímanie dobrovoľníkov do maďarského revolučného vojska, za tichého súhlasu habsburskej vlády. Výrazom Štefanovičovej nespokojnosti bolo odmietnutie prísahy nedávno ustanovenej Národnej rade, pokiaľ nebudú tieto prehmaty uspokojivo vysvetlené a Národnú radu nepotvrdí ľud doma na Slovensku. Štúr Štefanoviča (a s ním aj Branka Leopolda Abaffyho, ďalšieho účastníka jednaní s kniežaťom Obrenovičom) obvinil, že ich odmietnutie prísahy je motivované urazenou ješitnosťou, pretože nedostali žiadnu vedúcu funkciu a hrozilo, že budú od výpravy odhnaní, ak nie aj niečo horšie. Obaja sa potom, na radu Bernarda Janečka (ktorý bol jedným z vojenských vodcov povstania), nechali najať do vojska ako „*obecní chlapi*“, čiže radoví vojaci. Pachuť z tejto udalosti však v ňom zostala.

Pečať I. Slovenskej národnej rady

„Hviezdna“ chvíľa Štefanovičovho pôsobenia v I. (septembrovej) dobrovoľníckej výprave, prišla 18.

septembra 1848, keď výprava dorazila do Myjavy. Tam bola dislokovaná jednotka cisárskeho vojska, tzv. „ceccopierovcov“, pod velením kpt. Sossaya. Národná rada, pravdepodobne aby ukázala, že nechce bojovať proti cisárskemu vojsku, pristúpila na dohodu, že odovzdá počas pobytu na Myjave zásoby a zbrane ako záruku. Akonáhle sa tak stalo kpt. Sossay, ktorý sympatizoval s Maďarmi, prikázal, aby slovenskí dobrovoľníci odišli z Myjavy, inak že proti nim vojensky zakročí.

M. M. Hodža, ktorý bol citlivejšej a bojazlivejšej povahy, začal bedákať, že je celá výprava stratená. Začul ho Štefanovič, stojaci na stráži na hradскеj a opýtal sa, čo sa stalo. Hodža jeho i Bernarda Janečka, ktorý tiež započul Hodžovu lamentovanie, informoval, že Bedřich Bloudek (veliteľ výpravy a člen Nár. rady) odovzdal vozy so zbraňami a zásobami nepriateľovi. Janeček,

ktorý Bloudkovi už skôr nedôveroval, to označil za zradu a spolu so Štefanovičom zosnovali plán, ako vozy získať späť. Smelým prepadom obsadili s niekoľkými chlapmi kasárne, kde bola nepriateľská stotina ubytovaná, získali späť vozy so zásobami a zbraňami a zajali nepriateľských vojakov. Za tento smelý počin ho Národná rada vymenovala za prvého kapitána dobrovoľníckeho vojska.

Štefanovič sa zapojil (a pravdepodobne aj vcelku vyznamenal) aj do ďalších bojov septembrovej výpravy – pri Brezovej, Starej Turej, Senici či Poriadí. Výprava nakoniec stroskotala, čo Štefanovič pripisoval diletantskému Štúrovmu a Hurbanovmu veleniu a zradnému počínaniu Bedřicha Bloudeka. Jeho hodnotenie nebolo s najväčšou pravdepodobnosťou úplne spravodlivé. Nezdar výpravy i následné udalosti vo Viedni (kde údajne Štúr s Hurbanom zanechali zvyšky dobrovoľníkov bez prostriedkov na

milosť a nemilosť viedenskej vláde a maďarským agentom) i v Prahe (kde Štefanovič svoje obvinenia vmietol vodcom povstania do tváre), však spôsobili definitívny rozkol medzi Štefanovičom na jednej strane a Štúrom, Hurbanom a ich nasledovníkmi na strane druhej.

Samuel Štefanovič sa ako veliteľ stotiny dobrovoľníckeho vojska zúčastnil aj II. (zimnej) a III. (letnej) výpravy. Nezostal však do úplného konca. Na protest proti zlému zachádzaniu s dobrovoľníkmi zo strany cisárskeho velenia i proti príkazom, s ktorými sa nedokázal morálne stotožniť, čo ešte viac prehĺbilo jeho nedôveru voči Viedenskej vláde, na konci augusta 1849 dobrovoľnícke vojsko opustil.

Pokračovanie nabudúce